СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН САНХҮҮГИЙН ХЯНАЛТ,
ДОТООД АУДИТЫН ГАЗАР

ДОТООД АУДИТЫН ТАЙЛАН

АУДИТЫН СЭДЭВ:

СЭЛЭНГЭ АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗРЫН ХЯНАЛТ-ШИНЖИЛГЭЭ, ҮНЭЛГЭЭНИЙ ХЭЛТСИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ҮР ДҮН

Аудитын код: ДА-202/09/-ҮА

Аудитын төрөл: Үйл ажиллагааны аудит

Хамрах хүрээ: 2024-2025 он

Сэлэнгэ аймаг
2026 он

АГУУЛГА

Агуулга	Хуудас
Товчилсон үгийн жагсаалт	3
Хүснэгтийн жагсаалт	3
Гүйцэтгэх удирдлагад зориулсан хураангуй	4
1. Аудитын зорилт, хамрах хүрээ, арга зүй, стандартын талаарх мэдэгдэл	5
2. Ерөнхий мэдээлэл	6
3. Аудитын үр дүн (нотолгоо, шинжилгээ)	7
4. Аудитаар илрүүлсэн асуудал, зөрчил	14
5. Дүгнэлт	20
6. Зөвлөмж ба хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө	21
7. Аудиторын тайланд гарын үсэг зурах хэсэг	23

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

Товчлол	Тайлбар
ДАМПОУС	Дотоод аудитын мэргэжлийн практикийн олон улсын стандарт
IPPF	International Professional Practices Framework
ЗДТГ	Засаг даргын Тамгын газар
ХШҮХ	Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний хэлтэс
ХШҮ	Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ
ДА	Дотоод аудит
МУЗГ	Монгол Улсын Засгийн газар
ТАЗ	Төрийн албаны зөвлөл
KPI	Гүйцэтгэлийн үндсэн шалгуур үзүүлэлт (Key Performance Indicator)
ИТХ	Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал
ERP	Enterprise Resource Planning – нэгдсэн нөөцийн удирдлагын систем

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Д/д	Хүснэгтийн нэр	Хуудас
Хүснэгт 1	2024 оны 194 арга хэмжээний хэрэгжилт (бодлогын бүлгээр)	7
Хүснэгт 2	2024 оны 194 арга хэмжээний хэрэгжилтийн түвшин	8
Хүснэгт 3	2025 оны 287 арга хэмжээний хэрэгжилт (дэд бүлгээр)	9
Хүснэгт 4	2025 оны 287 арга хэмжээний хэрэгжилтийн түвшин	10
Хүснэгт 5	17 сумын 2024-2025 онуудын төлөвлөгөө гүйцэтгэлийн үнэлгээ	11
Хүснэгт 6	Үнэлгээний зөрүүний нэгтгэл (2024 он)	12
Хүснэгт 7	Аудитаар илэрсэн алдаа – 2024 оны ноцтой байдлын ангилал	12
Хүснэгт 8	Шалгуур үзүүлэлтийн хоосон нүдний тооцооллын харьцуулалт	13
Хүснэгт 9	Байгууллагуудын үйл ажиллагааны үнэлгээний нэгдсэн дүн (2025 он)	13
Хүснэгт 10	Аудитаар илэрсэн алдаа – 2025 оны ноцтой байдлын ангилал	14
Хүснэгт 11	2024-2025 оны үнэлгээний динамик харьцуулалт	16
Хүснэгт 12	Зөвлөмж хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө	21

ГҮЙЦЭТГЭХ УДИРДЛАГАД ЗОРИУЛСАН ХУРААНГУЙ

Энэхүү дотоод аудитын тайлан нь Сэлэнгэ аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний хэлтсийн 2024-2025 оны үйл ажиллагаанд хийсэн үйл ажиллагааны аудитын үр дүнг нэгтгэн боловсруулсан болно.

Ерөнхий дүгнэлт

Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний хэлтсийн үйл ажиллагаа тогтвортой хэрэгжиж байгаа боловч хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний аргачлал, тооцоолол, тайлагналын чанарт системийн шинжтэй дутагдал илэрсэн тул дотоод хяналтын тогтолцоог "Сайжруулах шаардлагатай" гэж дүгнэв (Дотоод аудитын дүгнэлтийн 3 дугаар түвшин – "Давтамжтай").

Голлох илрүүлэлтүүд

- 2024 онд үнэлгээнд хамрагдсан 25 байгууллагын 14 буюу 56 хувьд нь үнэлгээний дүн бодит гүйцэтгэлээс зөрүүтэй гарч, нийт хуримтлагдсан зөрүү +292.19 оноо болсон. Хамгийн их зөрүү +59.47 оноо (Статистикийн хэлтэс) байв.
- 2025 онд үнэлгээнд хамрагдсан нийт 24 байгууллага бүгд (100 хувь) бодлогын 5 дугаар шалгуур үзүүлэлтийг үнэлэлгүй хоосон орхисон системийн шинжтэй зөрчил үргэлжилсэн.
- Хоосон нүдийг 0 оноогоор тооцох заалт зөрчигдсөнөөс үнэлгээний дүн зарим тохиолдолд бодит байдлаас 5 дахин хэтэрч гарсан тооцооллын алдаа давтагдсан.
- Аймгийн Засаг даргын 2017 оны А/458 дугаар захирамжаар батлагдсан үнэлгээний журам нь Засгийн газрын 2025 оны 43 дугаар тогтоолоор батлагдсан шинэ аргачлалд нийцээгүйгээс эрх зүйн хийдэл үүссэн.
- Сумдын өөрийн үнэлгээ 2024 онд аудитын дүнгээс 0.49-5.54 нэгжээр өндөр гарсан нь анхны үнэлгээ нотлох баримтад суурилаагүйг илтгэж байна.

Зөвлөмжийн төлөв

Аудитын дүгнэлтэд үндэслэн дөрвөн чиглэлээр (эрх зүйн орчны шинэчлэл, аргачлалын сайжруулалт, чадавхжуулах, хяналт-шинжилгээний дотоод тогтолцоо) нийт 8 зөвлөмжийг хүргүүлж, 7 хоногоос 3 сарын дотор хэрэгжүүлэх хугацаатай төлөвлөгөө боловсруулсан.

1. АУДИТЫН ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ, АРГА ЗҮЙ, СТАНДАРТЫН ТАЛААРХ МЭДЭГДЭЛ

Аудит хийх үндэслэл, бүрэн эрх	Төсвийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.2.10, 69 дүгээр зүйлийн 69.1, Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.2, 8 дугаар зүйлийн 8.1.1 дэх заалт, Монгол Улсын Засгийн газрын 2015 оны 483 дугаар тогтоолын хавсралтаар батлагдсан "Дотоод аудитын дүрэм", Дотоод аудитын хорооны 2026 оны 1 дүгээр тогтоолоор батлагдсан Дотоод аудитын 2026 оны төлөвлөгөө, хуваарийг тус тус үндэслэн дотоод аудитыг хийж гүйцэтгэв.
Аудитын зорилт	Сэлэнгэ аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний хэлтсийн үйл ажиллагаа нь хууль тогтоомжид нийцэж, төрийн үйлчилгээний чанар, бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтэд хийгдэх хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ нь үр ашигтай явагдаж байгаа эсэхийг магадлан шалгаж, эрсдэлийг илрүүлэх замаар удирдлагыг бодит мэдээллээр хангах, дотоод хяналтын тогтолцоог сайжруулахад оршино.
Аудитын хамрах хүрээ	Аймгийн ЗДТГ-ын Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний хэлтсийн 2024-2025 оны үйл ажиллагаа, тус хэлтсээс хийсэн 17 сумын болон 25 (2024 он), 24 (2025 он) агентлагийн үнэлгээний дүнг хамруулав.
Аудитын арга зүй	Аудитыг ДАМПОУС 1100, 2010, 2310, 2420, 2500 стандарт болон Сангийн сайдын 2019 оны 12 дугаар сарын 23-ны өдрийн 268 дугаар тушаалаар батлагдсан "Улсын салбарын дотоод аудитын аргачлал"-ын дагуу хийж гүйцэтгэв. Ярилцлага, түүвэр шалгалт, харьцуулалт, статистик мэдээллийн дүн шинжилгээ, бодлогын хэрэгжилтийн үнэлгээ, баримт нотолгооны шинжилгээ зэрэг арга зүйг хослуулан хэрэглэв.
Аудитын шалгуур, үзүүлэлт	Дараах хууль, эрх зүйн актын холбогдох заалтыг шалгуур үзүүлэлт болгон ашиглав: Монгол Улсын Үндсэн хууль; Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль; Засгийн газрын тухай хууль; Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хууль; Шилэн дансны тухай хууль; Төрийн албаны тухай хууль; Төсвийн тухай хууль; Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль; Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хууль; Захиргааны ерөнхий хууль;

	Авлигын эсрэг хууль; Архив, албан хэрэг хөтлөлтийн тухай хууль; Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль; Аймгийн Засаг даргын 2017 оны А/458 дугаар захирамжаар батлагдсан "Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх журам"; Засгийн газрын 2025 оны 43 дугаар тогтоолоор батлагдсан "Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх журам".
Аудитын стандарт	Дотоод аудитын мэргэжлийн практикийн олон улсын стандарт (ДАМПОУС/IPPF) болон IIA-ийн "Глобал Дотоод Аудитын Стандарт" (Global Internal Audit Standards, 2024 оны хувилбар)-ын зарчим, шаардлагыг баримтлав.
Аудитын бүрэлдэхүүн, хугацаа	Санхүүгийн хяналт, дотоод аудитын газрын дотоод аудитор Д.Ванчигмаа 2026 оны 03 дугаар сарын 09-ний өдрөөс 2026 оны 03 дугаар сарын 30-ны өдрийн хооронд хийж гүйцэтгэв.
Аудитын хязгаарлалт	Аудит нь баримт нотолгооны түүвэрчилсэн шалгалт, ярилцлагад үндэслэсэн тул хувийн нотолгоог 100 хувь бүрэн хамаарах боломжгүй. Аудитын дүгнэлт нь шалгалтын хугацаанд хүчин төгөлдөр бөгөөд цаашид өөрчлөлт орох эрх зүйн актуудтай уялдан тодорхой тохируулга шаардаж болно.

2. ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

2.1. Аудитын үндэслэл, зорилго

Аймгийн Засаг даргын баталсан 2026 оны 03 дугаар сарын 09-ний өдрийн удирдамж, дотоод аудитын жилийн төлөвлөгөөний дагуу энэхүү аудитыг гүйцэтгэв.

Сэлэнгэ аймгийн ЗДТГ-ын Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний хэлтсийн үйл ажиллагаа нь хууль тогтоомжийн дагуу явагдаж байгаа эсэхийг магадлах, дотоод хяналтын тогтолцоог сайжруулах, эрсдэлийг бууруулах замаар байгууллагын үнэ цэнийг нэмэгдүүлэхэд аудитын зорилго оршино.

2.2. Хэлтсийн чиг үүрэг, үйл ажиллагааны хүрээ

Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний хэлтэс нь Засгийн газрын болон аймгийн Засаг даргын шийдвэрийн хэрэгжилт, нутгийн захиргааны байгууллагын бодлого боловсруулалт, хэрэгжүүлэлт, түүний үе шат бүрт хийгдэх хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний ажлыг зохион байгуулж, арга зүйгээр хангах үндсэн чиг үүрэгтэй. Үүнд:

Тус хэлтэс дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж байна.

- ✓ Аймгийн хэмжээнд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний ажлыг ерөнхий арга зүйгээр хангах;
- ✓ Сумын Засаг даргын Тамгын газар, аймгийн Засаг даргын эрхлэх асуудлын хүрээний газар, хэлтэс, албаны жилийн үйл ажиллагаанд үнэлгээ хийх;
- ✓ Аймгийн Засаг даргын Засгийн газрын гишүүн, салбарын сайдуудтай байгуулсан гэрээний хэрэгжилт, аймгийн Засаг даргаас сумын Засаг даргатай байгуулсан хамтран ажиллах гэрээний хэрэгжилтийг үнэлэх;
- ✓ Аймгийн ЗДТГ-ын жилийн үйл ажиллагаанд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх ажлыг зохион байгуулах.

2.3. Бүтэц, зохион байгуулалт, хүний нөөц

Аймгийн Засаг даргын захирамж, ЗДТГ-ын даргын тушаалаар хэлтсийн бүтцийг 2025 онд шинэчлэн 5 орон тоотойгоор баталсан. 2026 оны байдлаар батлагдсан 5 орон тоогоор бүрэн хангагдан ажиллаж байна.

2.4. Эрх зүйн орчин

Хэлтсийн үйл ажиллагааг 2017 онд батлагдсан аймгийн Засаг даргын А/458 дугаар захирамжаар "Төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаа, бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх журам"-ын дагуу зохицуулдаг. Гэвч энэхүү дотоод эрх зүйн актын зохицуулалт нь Засгийн газрын 2025 оны 43 дугаар тогтоолоор батлагдсан шинэ үнэлгээний аргачлалд нийцэхгүй байгаа нь аудитаар тогтоогдсон бөгөөд энэ талаар тайлангийн 4 дүгээр бүлэгт нарийвчлан тусгав.

3. АУДИТЫН ҮР ДҮН

3.1. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний төлөвлөгөө гүйцэтгэлийн үнэлгээ

3.1.1. 2024 оны 194 арга хэмжээний хэрэгжилтийн шинжилгээ

2024 оны гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан нийт 194 арга хэмжээний хэрэгжилтэд аудит хийж, үр дүнг нэгтгэн дүгнэв. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний хэлтсээс өгсөн жилийн дундаж гүйцэтгэлийн үнэлгээ 92.1 хувь ("Үр дүнтэй") байсан боловч аудитын тулгалтаар уг үнэлгээ нь хэрэгжилтийн бодит нөхцөл байдалтай бүрэн нийцэхгүй байна.

Хүснэгт 1. 2024 оны 194 арга хэмжээний хэрэгжилт

Д/д	Бодлогын бүлгийн нэр	Арга хэмжээний тоо	Дундаж хувь	Аудитын тулгалтын тайлбар
1	Үндэсний нэгдмэл үнэт зүйл	8	100.0%	Бүгд 100 хувийн үнэлгээтэй, үр дүнтэй хэрэгжсэн.
2	Хүний хөгжлийн бодлого	70	79.1%	44 нь 100%, 6 нь 70%, 8 нь 50%, 11 нь 30%-ийн үнэлгээтэй; хэрэгжилт дундаж түвшинд.
3	Амьдралын чанар, дундаж давхарга	17	92.0%	Ихэнх арга хэмжээ өндөр хэрэгжилттэй, цөөн арга хэмжээ дутуу үнэлэгдсэн.
4	Эдийн засгийн бодлого	11	98.0%	Бараг бүх арга хэмжээ бүрэн хэрэгжсэн, нэг арга хэмжээ 70%-ийн үнэлгээтэй.
5	Засаглалын бодлого	26	98.4%	24 арга хэмжээ 100%, 2 арга хэмжээ 70%-ийн үнэлгээтэй; биелэлт өндөр.
6	Ногоон хөгжлийн бодлого	13	94.8%	9 нь 100%, 3 нь 70%, 1 нь 50%-ийн үнэлгээтэй; өндөр хэрэгжилттэй.
7	Амар тайван, аюулгүй нийгэм	9	84.4%	7 нь 100%, 2 нь 30%-ийн үнэлгээтэй; зарим ажил эрчимжүүлэх шаардлагатай.
8	Бүс, орон нутгийн хөгжил	41	90.4%	27 нь 100%, 6 нь 70%, 7 нь 50%, 1 нь 30%-ийн үнэлгээтэй.
	Нийт дүн	**194**	**92.1%**	**Үр дүнтэй (журмын ангилал)**

Тус хэлтэс нь 2025 онд төрийн бус байгууллагуудтай хамтран ажиллах, ногоон хөгжлийн бодлогын баримт бичиг боловсруулах, мэдээлэл түгээх чиглэлээр тодорхой ажлуудыг хэрэгжүүлсэн байна. Үүнд: Ахмадын холбоотой 96.1 сая төгрөг, Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн холбоотой 30.2 сая төгрөг, Улаан загалмайн хороотой 70.0 сая төгрөг, Хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах нийгэмлэгтэй 6.0 сая төгрөгийн гэрээ байгуулан ажилласан. "Ногоон хөгжлийн бодлого-2030" баримт

бичгийг "ЖЭМР" ХХК-иар гүйцэтгүүлж, аймгийн ИТХ-ын 2024 оны 13 дугаар тогтоолоор батлуулсан байна. Орон нутгийн хэвлэл мэдээллийн байгууллага, сэтгүүлчидтэй 39.6 сая төгрөгийн хамтран ажиллах гэрээ байгуулж, "Хөгжил зүтгэл", "Ургадаг алт" сэтгүүл, "Зууны мэдээ" сониноор дамжуулан төр, засгийн бодлого, ярилцлага, тойм мэдээллийг сурталчилж, давхардсан тоогоор 3,278 удаагийн мэдээ, контент бэлтгэн олон нийтэд хүргэжээ.

Дээрх ажлуудыг ХШҮХ нь өөрийн үнэлгээгээр 100 хувь гэж дүгнэсэн боловч дээд шатны үнэлгээгээр 50 хувь болгон бууруулан үнэлсэн нь хэрэгжилтийн явц, үр дүн, нотлох баримтын бүрдэл, гэрээний бодит үр нөлөөний хооронд зөрүү байгааг илтгэж байна. Уг үнэлгээ нь бодит гүйцэтгэлийг нотлох баримтад суурилаагүй бөгөөд журмын дагуух чанарын шалгуур үзүүлэлтүүдийг орхигдуулсан болохыг тогтоов.

Хүснэгт 2. 2024 оны 194 арга хэмжээний хэрэгжилтийн түвшин

№	Хэрэгжилтийн түвшин	Үнэлгээний хувь	Арга хэмжээний тоо	Журмын дагуу ангилал
1	Бүрэн хэрэгжсэн	100%	144	Үр дүнтэй
2	Хэрэгжилт дунд	70%	19	Үр дүн хүлээгдэж байгаа
3	Хэрэгжилт хангалтгүй	50%	17	Үр дүн хангалтгүй
4	Хэрэгжилт маш муу	30%	10	Үр дүн гараагүй (эрсдэлтэй)
5	Огт хэрэгжээгүй	0%	4	Үр дүн гараагүй
	Нийт	**92.1%**	**194**	**Үр дүнтэй**

Аудитын тулгалтаар дараах гурван чухал гажуудал илэрлээ:

- Үнэлгээний аргачлалын зөрчил: Нийт арга хэмжээний дундаж гүйцэтгэлийг 92.1 хувь буюу "Үр дүнтэй" гэж үнэлсэн нь 100 хувийн биелэлттэй ажлуудын жингээр гүйцэтгэл муутай (0-50%) арга хэмжээнүүдийг нөхөн харуулсан механик үнэлгээ болсон.
- Эрсдэлийн хүчин зүйл: Нийт 14 арга хэмжээ (30-0%) огт хэрэгжээгүй буюу үр дүн гараагүй байгаа нь стратегийн зорилт тасалдах бодит эрсдэлийг бүрдүүлжээ.
- Журмын үл нийцэл: Үнэлгээний журамд заасан "үр дүн хангалтгүй" болон "эрсдэлтэй" ангилалд багтсан 31 арга хэмжээний шалтгаан нөхцөлийг тайланд бодитой тусгаагүй, үнэлгээг ерөнхий байдлаар "өндөр" үзүүлсэн.

3.1.2. 2025 оны 287 арга хэмжээний хэрэгжилтийн шинжилгээ

2025 оны гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан нийт 287 арга хэмжээний хэрэгжилтэд аудит хийж, үр дүнг нэгтгэн дүгнэв. ХШҮХ-ээс жилийн дундаж гүйцэтгэлийг 91.8 хувь буюу "Үр дүнтэй" гэж тогтоосон боловч аудитын шалгалтаар стратегийн ач холбогдол бүхий зарим дэд бүлгийн хэрэгжилт төлөвлөсөн түвшнээс

доогуур, удаашралтай байгаа нь нийт үнэлгээний бодит байдалд сөргөөр нөлөөлж буйг тогтоов.

Хүснэгт 3. 2025 оны 287 арга хэмжээний хэрэгжилт

Д/д	Дэд бүлгийн нэр	Арга хэмжээний тоо	Аудитын тулгалтын тайлбар
1	1.1 Бүсийн төрөлжсөн хөгжил	19	8 нь 85%-аас дээш, 11 нь 85%-аас доош үнэлэгдсэн.
2	2.1 Боловсрол	33	26 нь 85%-аас дээш, 7 нь 85%-аас доош үнэлэгдсэн.
3	2.2 Соёл, урлаг, үндэсний өв заншил	17	13 нь 85%-аас дээш, 4 нь 85%-аас доош үнэлэгдсэн.
4	2.3 Эрүүл мэнд	13	12 нь 85%-аас дээш, 1 нь 85%-аас доош үнэлэгдсэн.
5	2.4 Биеийн тамир	11	10 нь 85%-аас дээш, 1 нь 85%-аас доош үнэлэгдсэн.
6	2.5 Хүүхэд, залуучууд, гэр бүл	6	Бүх 6 арга хэмжээ 85%-аас дээш үнэлэгдсэн.
7	2.6 Хөдөлмөр эрхлэлт, нийгмийн хамгаалал, даатгал	14	11 нь 85%-аас дээш, 3 нь 85%-аас доош үнэлэгдсэн.
8	3.1 Хөрөнгө оруулалт	19	13 нь 85%-аас дээш, 6 нь 85%-аас доош үнэлэгдсэн.
9	3.2 Дэд бүтэц	30	16 нь 85%-аас дээш, 14 нь 85%-аас доош үнэлэгдсэн.
10	3.3 Хүнс, хөдөө аж ахуй	29	16 нь 85%-аас дээш, 13 нь 85%-аас доош үнэлэгдсэн.
11	3.4 Байгаль орчин, уул уурхай, ногоон хөгжил	16	11 нь 85%-аас дээш, 5 нь 85%-аас доош үнэлэгдсэн.
12	3.5 Аялал жуулчлал	5	3 нь 85%-аас дээш, 2 нь 85%-аас доош үнэлэгдсэн.
13	3.6 Төсөв, санхүүгийн бодлого	9	Бүх 9 арга хэмжээ 85%-аас дээш үнэлэгдсэн.
14	4.1 Цахим засаглал	11	Бүх 11 арга хэмжээ 85%-аас дээш үнэлэгдсэн.
15	4.2 Төрийн албаны шинэчлэл	19	17 нь 85%-аас дээш, 2 нь 85%-аас доош үнэлэгдсэн.
16	4.3 Хүний эрхийг дээдэлсэн авлигагүй засаглал	4	3 нь 85%-аас дээш, 1 нь 85%-аас доош үнэлэгдсэн.
17	4.4 Хууль сахиулах байгууллагуудын үйл ажиллагаа	9	7 нь 85%-аас дээш, 2 нь 85%-аас доош үнэлэгдсэн.
18	4.5 Батлан хамгаалах	20	18 нь 85%-аас дээш, 2 нь 85%-аас доош үнэлэгдсэн.

Д/д	Дэд бүлгийн нэр	Арга хэмжээний тоо	Аудитын тулгалтын тайлбар
19	4.6 Төрийн байгууллагын барилга, тоног төхөөрөмжийн шинэчлэл	3	2 нь 85%-аас дээш, 1 нь 85%-аас доош үнэлэгдсэн.
	Нийт дүн	**287**	**Дундаж 91.8%**

Хүснэгт 4. 2025 оны 287 арга хэмжээний хэрэгжилтийн түвшин

№	Хэрэгжилтийн түвшин	Үнэлгээний хувь	Арга хэмжээний тоо	Журмын дагуу ангилал
1	Бүрэн хэрэгжсэн	100%	214	Үр дүнтэй
2	Хэрэгжилт дунд	70-90%	30	Үр дүн хүлээгдэж байгаа
3	Хэрэгжилт хангалтгүй	50-69%	25	Үр дүн хангалтгүй
4	Хэрэгжилт маш муу	30-49%	12	Үр дүн гараагүй (эрсдэлтэй)
5	Огт хэрэгжээгүй	0%	6	Үр дүн гараагүй
	Нийт	**91.8%**	**287**	**Үр дүнтэй**

Аудитын дүн шинжилгээгээр дараах нөхцөл байдал тогтоогдов:

- Үр дүн хүлээгдэж буй болон хангалтгүй биелэлт: Нийт арга хэмжээний 19.1 хувь буюу 55 ажил 50-90%-ийн үнэлгээтэй буюу үр дүн нь бүрэн гараагүй, тодорхой хэмжээний хоцрогдолтой байна.
- Өндөр эрсдэлтэй үзүүлэлт: Нийт төлөвлөгөөний 6.2 хувь буюу 18 арга хэмжээ "маш муу" болон "огт хэрэгжээгүй" гэж үнэлэгдсэн нь стратегийн зарим зорилт тасрах, олон нийтэд чиглэсэн үйлчилгээ орхигдох бодит эрсдэлийг үүсгэжээ.
- Дундаж үзүүлэлтийн хэт зөрүү: Үнэлгээний дундаж 91.8 хувь өндөр гарсан нь дундаж үзүүлэлтэд тулгуурлан үйл ажиллагааг "бүрэн хэвийн" гэж дүгнэх, удирдлагыг бодит мэдээллээр хангахад сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлтэй байна.

3.2. Сумдын төлөвлөгөө, гүйцэтгэлийн үнэлгээний шинжилгээ

Сэлэнгэ аймгийн 17 сумын 2024-2025 оны төлөвлөгөө, гүйцэтгэлийн үнэлгээнд хийсэн ХШҮХ-ийн үнэлгээг аудитын баталгаажсан дүнтэй харьцуулсан үр дүнг хүснэгт 5-д нэгтгэн харуулав.

Хүснэгт 5. 17 сумын 2024-2025 оны төлөвлөгөө гүйцэтгэлийн үнэлгээ

Д/д	Сумын нэр	2024 оны үнэлгээ			2025 оны үнэлгээ		
		Сумын үнэлгээ	Аудитын тулгалт	Зөрүү	Сумын үнэлгээ	Аудитын тулгалт	Зөрүү
1	Алтанбулаг	83.81	83.32	(0.49)	80.10	80.10	0.00
2	Баруунбүрэн	82.01	79.77	(2.24)	78.85	78.85	0.00
3	Баянгол	84.03	80.84	(3.19)	69.43	69.43	0.00
4	Ерөө	85.35	83.18	(2.17)	81.35	81.35	0.00
5	Зүүнбүрэн	79.00	73.46	(5.54)	73.12	73.12	0.00
6	Жавхлант	72.57	68.44	(4.13)	71.32	71.32	0.00
7	Мандал	87.44	87.44	0.00	76.80	76.80	0.00
8	Орхон	84.34	83.83	(0.51)	77.37	77.37	0.00
9	Орхонтуул	72.37	72.37	0.00	73.24	73.24	0.00
10	Сант	84.02	84.02	0.00	82.33	82.33	0.00
11	Сайхан	84.17	84.17	0.00	75.83	76.22	0.39
12	Сүхбаатар	82.43	81.74	(0.69)	70.28	70.28	0.00
13	Түшиг	76.78	76.78	0.00	75.30	75.30	0.00
14	Хушаат	84.56	84.56	0.00	58.25	58.25	0.00
15	Хүдэр	75.01	74.86	(0.15)	84.16	84.16	0.00
16	Цагааннуур	84.26	83.51	(0.75)	83.71	83.71	0.00
17	Шаамар	78.88	78.88	0.00	62.63	62.63	0.00

Аймгийн Засаг даргын 2017 оны А/458 дугаар захирамжаар "Төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаа, бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх журам"-ыг баталсан. 2024 онд зарим сумын анхны үнэлгээ болон аудитын баталгаажсан дүнгийн хооронд бууралтын зөрүү илэрсэн байна. Тухайлбал, Зүүнбүрэн (5.54 нэгж), Жавхлант (4.13 нэгж), Баянгол (3.19 нэгж), Баруунбүрэн (2.24 нэгж), Ерөө (2.17 нэгж) сумдын анхны үнэлгээ нь бодит хэрэгжилт, нотлох баримтын бүрдэл, шалгуур үзүүлэлтийн шаардлагатай бүрэн нийцэхгүй байсныг тогтоов.

- Үнэлгээний бодит байдлын алдагдал: Сумын өөрийн үнэлгээ нь аудитын дүнгээс 0.49-5.54 нэгжээр өндөр гарсан нь А/458 дугаар захирамжаар батлагдсан үнэлгээний шалгуур үзүүлэлтийг бодитоор хэрэгжүүлээгүйг харуулж байна.
- Тайлагналын гажиг: ХШҮХ нь журмын 2 дугаар хавсралтад заасан хугацаа, аргачлалын дагуу хяналтыг хэрэгжүүлэхдээ бодит үр дүнд бус, зөвхөн

"цаасан тайлан"-д тулгуурласан нь хяналтын үйл ажиллагааг хэлбэр төдий болгожээ.

Системийн зөрчлийн шалтгаан: Үнэлгээний зөрүү үүссэн гол шалтгаан нь 2017 оноос мөрдөгдөж буй А/458 дугаар захирамжийн зохицуулалт өнөөгийн хэрэгцээ шаардлагад нийцэхгүй байгаатай холбоотой. Уг журам нь үйл явцаас илүү үр дүнг чухалчилдаг хяналтын шинэ стандарт, аргачлалыг тусгаагүйгээс шалтгаалан байгууллагуудын бодит гүйцэтгэлийг үнэн зөв тогтооход арга зүйн хүндрэл үүсгэсэн байна.

2025 оны байдлаар үнэлгээний бодит байдал, нотлох баримтын нийцэл, тайлагналын чанарт ахиц гарч, аудитын баталгаажсан дүнтэй ихэнх тохиолдолд нийцсэн (зөрүү 0.00 буюу Сайхан суманд 0.39) байна. Энэ нь арга зүй, тайлагналын сахилга хариуцлага тодорхой хэмжээнд сайжирсныг харуулж байгаа боловч цаашид анхны үнэлгээг тогтоохдоо шалгуур үзүүлэлт, нотлох баримт, тайлангийн үндэслэлийг илүү нягт нямбай бүрдүүлж, баталгаажуулах шаардлагатай.

3.3. Агентлаг, хэлтсийн үйл ажиллагааны үнэлгээний шинжилгээ

3.3.1. 2024 оны 25 байгууллагын үнэлгээний дүн шинжилгээ

Төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн эрхлэх хүрээний 2024 оны үйл ажиллагааны үнэлгээнд аудитын тулгалт хийхэд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний үйл явц нь баримт нотолгоонд суурилсан бодит гүйцэтгэлийг бус, байгууллагуудын өөрийн үнэлгээний тайланг нотлох баримтгүйгээр баталгаажуулсны улмаас тооцооллын болон арга зүйн ноцтой зөрүү тогтоогдов.

Үнэлгээний аргачлал нь байгууллагуудад жигд, нэгдмэл байдлаар хэрэгжээгүй, ялангуяа хоосон шалгуурыг 0 оноотой тэнцүүлэн тооцоолох зарчим баримтлагдаагүй нь үнэлгээний дүнг бодит бус болгосон. Нийт 25 байгууллагын 14-т нь үнэлгээний дүн бодит гүйцэтгэлтэй нийцээгүй зөрүү гарсан бөгөөд Статистикийн хэлтсийн үнэлгээ хамгийн өндөр буюу +59.47 онооны зөрүүтэй гарч, оны нэгдсэн дүнд шууд сөргөөр нөлөөлжээ.

Хүснэгт 6. Үнэлгээний зөрүүний нэгтгэл (2024 он)

Үзүүлэлт	Утга
Үнэлгээнд хамрагдсан байгууллагын тоо	25
Үнэлгээгүй (Гаалийн алба)	1
Алдаа илэрсэн байгууллагын тоо	14
– үүнээс: аргачлалын алдаатай (хоосон нүд)	13
– үүнээс: тооцооллын зөрүүтэй	1
Нийт хуримтлагдсан зөрүү (оноо)	+292.19
Дундаж зөрүү (алдаатай байгууллага тус бүрд)	+20.9
Хамгийн их зөрүү	**+59.47 (Статистикийн хэлтэс)**

Хүснэгт 7. Аудитаар илэрсэн алдаа – 2024 оны ноцтой байдлын зэрэглэлээр

Ноцтой байдал	Байгууллагын нэр	Үнэлэгдээгүй шалгуур	Өгсөн дүн	Зөв дүн	Зөрүү
МАШ НОЦТОЙ	Статистикийн хэлтэс	1, 2, 4, 5-р шалгуур хоосон	91.5	32.1	+59.47
МАШ НОЦТОЙ	Стандарт, хэмжил зүйн хэлтэс	2, 3, 4, 5-р шалгуур хоосон	92.0	41.1	+50.91
НОЦТОЙ	Санхүүгийн хяналт, дотоод аудит	1, 2, 3, 4-р шалгуур хоосон	44.7	~0.0	+48.00
НОЦТОЙ	Татварын газар	1, 2, 5-р шалгуур хоосон	56.8	24.0	+36.00
ДУНД	Улсын бүртгэлийн хэлтэс	2, 5-р бодлого; 12a үндсэн хоосон	62.0	38.4	+23.61
ДУНД	Ус, цаг уур, орчны шинжилгээний төв	5-р бодлого; 12a, 12b үндсэн хоосон	62.3	47.4	+14.87
БАГА	Орон нутгийн өмчийн газар	5-р шалгуур хоосон	78.5	69.4	+9.12
БАГА	Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар	5-р шалгуур хоосон	70.5	60.8	+9.72
БАГА	Цагдаагийн газар	5-р=0; 9-р=0; 19-р хоосон	60.4	49.5	+10.94
БАГА	Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газар	5-р=0; 8, 9-р=0; 11-р хоосон	55.6	45.4	+10.24
БАГА	Шүүхийн шинжилгээний хэлтэс	5-р=0; 8, 9-р=0; 11, 19-р хоосон	55.3	45.1	+10.19
БАГА	Газрын харилцаа, барилга, хот байгуулалт	5-р шалгуур хоосон	74.8	66.4	+8.40
БАГА	Худалдан авах ажиллагааны газар	5-р шалгуур хоосон	63.0	54.8	+8.16
БАГА	Онцгой байдлын газар	Тооцооллын зөрүү	89.8	86.5	+3.37

Хамгийн ноцтой, олон байгууллагад давтагдсан системийн алдаа нь бодлогын баримт бичгийн шалгуур үзүүлэлтийн хоосон нүдийг зөв тооцоолоогүй явдал юм. Энэхүү тооцооллын аргачлалын алдаа нь нэг байгууллагын алдаа биш, харин аргачлалын боловсруулалт, хэрэгжилтийн шатанд гарсан системийн шинжтэй суурь дутагдал болохыг харуулж байна.

Хүснэгт 8. Шалгуур үзүүлэлтийн хоосон нүдний тооцооллын харьцуулалт

ЗӨВ ТООЦООЛОЛ	БУРУУ ТООЦООЛОЛ (илэрсэн)
Хоосон нүдийг 0 оноогоор тооцон нийт шалгуурын тоонд (5-д) хуваана. *Жишээ: (5+0+0+0+0)÷5 = 1.0*	Хоосон нүдийг тоолохгүй орхиж, зөвхөн үнэлэгдсэн тоонд хуваана. *Жишээ: 5÷1 = 5.0*
Үр дүн: Дундаж 1.0 → нийт дүн ~12 орчим	**Үр дүн: Дундаж 5.0 → нийт дүн 92 орчим (5 дахин хэтэрсэн)**

Гаалийн алба нь 2024 онд бодлогын болон үндсэн үйл ажиллагааны аль ч хэсгийн шалгуур үзүүлэлтэд үнэлэгдэж дүн авагдаагүй (нийт дүн 0.0). Энэ нь хяналтын үйл ажиллагаанд хамрагдаагүй эсвэл тайлан мэдээлэл ирүүлээгүйтэй холбоотой байж болзошгүй бөгөөд шалтгааныг тодруулах шаардлагатай.

3.3.2. 2025 оны 24 байгууллагын үнэлгээний дүн шинжилгээ

2025 оны үнэлгээ нь 24 байгууллагыг хамарсан бөгөөд бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтийн 5 шалгуур (нийт 60 оноо) болон байгууллагын үндсэн үйл ажиллагааны 10 шалгуур (нийт 40 оноо)-аас бүрдэнэ. Үнэлгээний үйл ажиллагаа нь "баримт нотолгоонд суурилсан" хэлбэрт шилжсэн боловч бодит хэрэгжилтийн шатанд үнэлгээний бодит байдал бүрэн хангагдахгүй байгаа нь байгууллагуудаас ирүүлсэн тайлангийн чанар болон ХШҮХ-ийн дүгнэлт гаргах арга зүйн уялдаа холбоо сул байгаатай холбоотой байв.

Хүснэгт 9. Байгууллагуудын үйл ажиллагааны үнэлгээний нэгдсэн дүн шинжилгээ (2025 он)

Үзүүлэлт	Утга
Шинжилгээнд хамрагдсан байгууллагын тоо	24
5-р шалгуурыг бүхэлд нь үнэлэгдэхгүй орхисон байгууллага	24 (100%)
Нэмэлт хоосон шалгуур агуулсан байгууллага	11
Нийт дүн тооцоологдоогүй байгууллага	2 (Стандарт хэмжил зүйн хэлтэс, Орон нутгийн өмч)
Оруулалтын алдаа (5-аас хэтэрсэн оноо)	1 (Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар – 6.4)
Аудитаас илүү гарсан (+ зөрүү) байгууллага	8
Аудитаас бага гарсан (− зөрүү) байгууллага	12
Зөрүүний дундаж (бүх байгууллагын)	±2.0 оноо
Хамгийн их эерэг зөрүү	**+6.1 (Статистикийн хэлтэс)**
Хамгийн их сөрөг зөрүү	**−3.1 (Мал эмнэлгийн газар)**

Аудитын тулгалтаар тооцооллын алдаа болон шалгуур үзүүлэлтийн орхигдлоос шалтгаалсан хэд хэдэн зөрчил илэрлээ. Үүнийг ноцтой байдлаар нь дараах байдлаар эрэмбэлэв:

1. Өндөр эрсдэлтэй буюу "Ноцтой" зэрэглэлийн зөрчил: Статистикийн хэлтсийн 5 болон 11-р шалгуурууд дээр тооцооллын алдаа гарснаар аудитын дүнгээс +6.1 оноогоор илүү үнэлэгдсэн нь үнэлгээний бодит байдлыг алдагдуулсан "Ноцтой" зөрчилд тооцогдов.
2. Анхаарал хандуулах шаардлагатай зөрчлүүд: Стандарт хэмжил зүйн хэлтсийн үндсэн болон бодлогын шалгуурууд дутуу байснаас нийт дүн тооцоологдоогүй; Орон нутгийн өмчийн газар болон Онцгой байдлын газрын хувьд тус бүр +3.6 онооны зөрүүтэй гарсан.
3. Системийн шинжтэй "Дунд" болон "Бага" зэрэглэлийн алдаа: Шалгалтад хамрагдсан 24 байгууллагын 100 хувийн хувьд "5-р бодлогын шалгуур" огт үнэлэгдээгүй буюу хоосон үлдсэн нь үнэлгээний нэгдсэн аргачлал алдагдсаныг илтгэж байна.
4. Сөрөг зөрүүтэй байгууллага: Мал эмнэлгийн газар (−3.1), Нийгмийн даатгалын газар (−2.4), Байгаль орчны газар (−2.2) зэрэг 12 байгууллага өөрийн үнэлгээг аудитын дүнгээс дутуу тооцсон алдаа гаргажээ.
5. Бага зэрэглэлийн алдаа: Эрүүл мэндийн газар, Хөдөлмөр халамжийн үйлчилгээний газар зэрэг байгууллагууд дээр ±0.3-±1.9 хүртэлх онооны бага хэмжээний зөрүү илэрсэн нь голчлон техникийн шинжтэй байна.

Хүснэгт 10. Аудитаар илэрсэн алдаа – 2025 оны ноцтой байдлаар

№	Байгууллага	Алдааны төрөл	Хоосон/алдаатай шалгуур	Нийт дүн	Зөрүү	Ноцтой байдал
13	Статистикийн хэлтэс	Тооцооллын зөрүү	5-р бодлого; 11-р үндсэн	79.8	+6.1	НОЦТОЙ
12	Стандарт хэмжил зүйн хэлтэс	Дүн тооцоологдоогүй	5-р бодлого; 9-р үндсэн	83.4	—	АНХААРАЛ
9	Орон нутгийн өмчийн газар	Тооцооллын зөрүү	5-р бодлого; 9-р үндсэн	72.1	+3.6	АНХААРАЛ
8	Онцгой байдлын газар	Тооцооллын зөрүү	5, 7, 11, 12-р хоосон	88.9	+3.6	АНХААРАЛ
11	Соёл, урлаг, аялал жуулчлал, залуучуудын газар	Тооцооллын зөрүү	5, 9-р хоосон	80.2	+2.7	ДУНД
24	Худалдан авах ажиллагааны газар	Тооцооллын зөрүү	5, 9-р хоосон	67.0	+2.6	ДУНД
6	Мал эмнэлгийн газар	Хоосон шалгуур	5-р бодлогын шалгуур	64.0	−3.1	ДУНД
7	Нийгмийн даатгалын газар	Хоосон шалгуур	5-р бодлогын шалгуур	85.1	−2.4	ДУНД

№	Байгууллага	Алдааны төрөл	Хоосон/алдаатай шалгуур	Нийт дүн	Зөрүү	Ноцтой байдал
1	Байгаль орчны газар	Хоосон шалгуур	5-р бодлогын шалгуур	75.1	−2.2	ДУНД
5	Хүүхэд, гэр бүлийн хөгжил, хамгааллын газар	Хоосон шалгуур	3, 5-р бодлогын шалгуур	84.8	−2.0	ДУНД
14	Татварын газар	Хоосон шалгуур	5-р бодлогын шалгуур	90.3	−2.0	ДУНД
2	Биеийн тамир, спортын газар	Хоосон шалгуур	5-р бодлого; 11-р үндсэн	76.8	−1.8	ДУНД
10	Санхүүгийн хяналт, дотоод аудит	Хоосон шалгуур	5-р бодлогын шалгуур	89.2	−1.8	БАГА
16	Ус, цаг уур, орчны шинжилгээний төв	Хоосон шалгуур	5-р бодлогын шалгуур	92.3	−1.6	БАГА
15	Улсын бүртгэлийн хэлтэс	Хоосон + зөрүү	2, 5-р бодлого; 16-р үндсэн	82.0	+1.8	БАГА
19	Цагдаагийн газар	Хоосон шалгуур	5-р бодлого; 11-р үндсэн	76.9	−1.3	БАГА
3	Боловсролын газар	Хоосон шалгуур	3, 5-р бодлого; 7-р үндсэн	63.9	−1.2	БАГА
4	Газрын харилцаа, хот байгуулалтын газар	Хоосон шалгуур	5-р бодлогын шалгуур	67.6	−0.8	БАГА
23	Эрүүл мэндийн даатгалын хэлтэс	Хоосон шалгуур	5-р бодлого; 9-р үндсэн	82.3	−0.5	БАГА
17	Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газар	Тооцооллын зөрүү	5-р бодлого	89.6	+0.3	БАГА
22	Эрүүл мэндийн газар	Тооцооллын зөрүү	5-р бодлого	81.8	+0.3	БАГА
21	Шүүхийн шинжилгээний хэлтэс	Хоосон + зөрүү	3, 5-р бодлого; 11-р үндсэн	83.5	+0.5	БАГА
20	Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газар	Хоосон шалгуур	5-р бодлого; 11, 19-р үндсэн	74.7	−1.9	БАГА

3.4. Үнэлгээний журмын зөрчил, тайлагналын чанарын шинжилгээ

Аудитын хяналтаар үнэлгээний үйл явцад дараах системийн дутагдлууд тогтоогдов:

- Үндэслэлгүй үнэлгээний хасалт: Байгууллагуудаас ирүүлсэн тайлан, баримт бичиг нь батлагдсан шалгуур үзүүлэлтийг бүрэн хангаж байхад үнэлгээг

хасаж буй шалтгаан, тайлбар нь тодорхойгүй байгаа нь үнэлгээний явцыг субьектив болгож, журмын ил тод байх зарчмыг зөрчиж байна.

- Тайлагналын чанарын зөрчил: Агентлагуудаас ирүүлсэн "цаасан тайлан" нь үнэлгээний журмын шалгуур үзүүлэлтийг бүрэн дүүрэн хангадаггүй, ерөнхий шинжтэй байгаа нь бодит хэрэгжилтийг үнэлэх боломжгүй түвшинд хүргэж байна.
- Шүүлтүүргүй баталгаажуулалт: ХШҮХ нь тухайн байгууллагын ирүүлсэн тайлангийн агуулга, үнэн зөв байдалд чанарын дүн шинжилгээ хийлгүйгээр, шүүлтүүргүй шууд баталгаажуулсан.
- Шалгуур үзүүлэлтийн мөрдөлт сул: Үнэлгээ хийхдээ батлагдсан журмын шалгуур үзүүлэлт, аргачлалыг нарийн мөрдөж ажиллаагүй учир байгууллагууд тайлангаа хэрхэн бичсэнээс үл хамааран өөрийн үнэлгээгээр үнэлэгдэж, үнэлгээний бодит байдал алдагдсан.

3.4.1. Жишээ кейс: Боловсролын газрын үнэлгээний уналт

Сэлэнгэ аймгийн Боловсролын газрын 2024-2025 оны үйл ажиллагааны үр дүнд хийсэн аудитын тулгалтын дүгнэлт нь системийн алдааг тод харуулсан жишээ болж байна. Тус газрын үнэлгээ 2024 онд 82.42 (Сайн) байсан бол 2025 онд 63.90 (Хангалтгүй) болж 18.52 нэгжээр буурсан нь 24 агентлагаас хамгийн бага оноо авсан үзүүлэлт юм.

Уналтын гол шалтгаан болж дараах гурван чухал үзүүлэлт дээр "тэг" оноо авсан байна:

- Аймгийн Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн хэрэгжилт – 0 оноо
- Байгууллагын гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөний хэрэгжилт – 0 оноо
- Засгийн газрын "Ил тод байдлын шалгуур үзүүлэлт" – 0 оноо

Энэхүү ХШҮ-ний дүн нь удирдлагад "ажил сайн явж байна" гэсэн ерөнхий төсөөллөөс илүүтэйгээр системд ямар алдаа (хугацаа хоцролт, нотлох баримтын бүрдэл г.м.) байгааг тоон өгөгдлөөр харуулж, дараагийн шатны арга хэмжээг төлөвлөх үндэслэл болж байна.

3.5. 2024-2025 оны үнэлгээний динамик харьцуулалт

Хоёр оны харьцуулалтаас үзвэл дараах чиглэлд ахиц дэвшил гарсан болохыг тогтоов:

- Хамгийн их зөрүүний хэмжээ +59.47-аас +6.1 болж эрс буурсан.
- Нийт хуримтлагдсан зөрүү +292.19-өөс ±~30 орчим болж буурсан.
- Бодлогын олон шалгуурыг нэгэн зэрэг орхих тохиолдол цөөрсөн.

Гэвч дараах системийн алдаа давтагдсан хэвээр байна:

- 5-р шалгуур үнэлэгдэхгүй орхигдсон асуудал бараг 100 хувь байгууллагад өргөн тархсан.
- Хоосон нүдийг 0-оор тооцох аргачлал хэрэгжүүлэгдэхгүй байна.

- Зарим байгууллагын нийт дүн тооцоологдоогүй.

Хүснэгт 11. 2024-2025 оны үнэлгээний динамик харьцуулалт

Үзүүлэлт	2024 он	2025 он	Дүгнэлт
Үнэлэгдэхгүй орхисон шалгуурын тоо	Олон шалгуур (1-4-р)	Голчлон зөвхөн 5-р	Сайжирсан
Хамгийн их эерэг зөрүү	+59.47 (Статистик)	+6.1 (Статистик)	Эрс сайжирсан
Хамгийн их сөрөг зөрүү	Нийт дүн огт буруу	−3.1 (Мал эмнэлэг)	Сайжирсан
Нийт хуримтлагдсан зөрүү	+292.19	±~30 орчим	Эрс сайжирсан
Дүн тооцоологдоогүй байгууллага	1 (Гаалийн алба)	2 (хэсэгчлэн)	Харьцангуй сайн
Оруулалтын алдаа	Тогтоогдоогүй	1 (6.4 хэтрэлт)	Шинээр илэрсэн

3.6. Архив, албан хэрэг хөтлөлт, мэдээллийн аюулгүй байдлын үнэлгээ

3.6.1. Архив, албан хэрэг хөтлөлт

Архивын баримтуудыг цаасан болон цахим хэлбэрээр зэрэгцүүлэн хөтөлж, стандартын дагуу хадгаламжийн нэгж үүсгэх ажил хийгдсэн байна. 2025 оноос эхлэн архив, албан хэрэг хөтлөлтийн болон бусад цахим системийг ашиглан баримт бичгийг цахимжуулах ажил эрчимжсэн нь хадгаламжийн нэгжийг цахимаар индексжүүлж, иж бүрдлийг хянах боломжийг бүрдүүлсэн. Өргөдөл гомдлыг ERP системээр дамжуулан хүлээн авч, хугацаа болон шийдвэрлэлтийн чанарт хяналт тавьж, хадгаламжийн нэгж үүсгэн архивлагдсан байна.

3.6.2. Мэдээллийн аюулгүй байдал

Дэд бүтцийн хамгаалалт: 2025 онд мэдээллийн аюулгүй байдлын аудит болон эрсдэлийн үнэлгээг мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран хийж, болзошгүй кибер халдлагаас сэргийлэх программ хангамжуудыг (антивирус, галт хана) шинэчилсэн. Мэдээлэл алдагдахаас сэргийлж өгөгдлийг тогтмол хугацаанд нөөцлөх тогтолцоог бүрдүүлсэн нь системд гэмтэл гарсан тохиолдолд мэдээллийн санг богино хугацаанд сэргээх боломжийг олгож байна.

Системийн төвлөрөл: 2025 онд Е-Тайлан, ERP, HRM (Хүний нөөцийн удирдлага) системүүдийн ашиглалт эрс нэмэгдсэн. Нийт 58 албан хаагчийн мэдээллийг Ёс зүйн хорооны дэд системд бүртгэж, хандах эрхийг албан тушаалын чиг үүрэгтэй уялдуулан олгосон. Хэрэглэгчийн эрхийг "Зөвхөн харах", "Засах", "Удирдах" түвшинд ангилан тогтоосон нь зөвшөөрөлгүй этгээд хандах, өөрчлөлт оруулах эрсдэлийг хязгаарласан.

Хувь хүний нууцлал: Албан хаагчдаас мэдээллийн нууц хадгалах баталгааг бичгээр авч, архив, албан хэрэг хөтлөлтийн нэгжид хадгалж байна. Байгууллагын дотоод баримт бичгүүдийг нууцлалын зэрэглэлээр ангилж, цахим систем дэх "Нууц" болон "Албан хэрэгцээний" баримтуудыг тусгайлсан хамгаалалттай сувгаар дамжуулдаг болсон.

2024 онд голчлон техник хангамж, цаасан суурьтай мэдээллийн нууцлалд анхаарч байсан бол 2025 онд цахим шилжилт эрчимжсэнтэй холбоотойгоор Е-Тайлан зэрэг системүүдийн нууцлал, хэрэглэгчийн нэвтрэх эрхийн аюулгүй байдлыг хангах, цахим санг иж бүрэн бүрдүүлэхэд гол анхаарлаа хандуулсан байна.

4. АУДИТААР ИЛРҮҮЛСЭН АСУУДАЛ, ЗӨРЧИЛ

Сэлэнгэ аймгийн ЗДТГ-ын Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний хэлтсийн үйл ажиллагаа тогтвортой хэрэгжиж байгаа хэдий ч орон нутгийн түвшний журмыг Засгийн газрын 2025 оны 43 дугаар тогтоолоор батлагдсан шинэ аргачлалд нийцүүлэн шинэчлээгүйгээс шалтгаалан байгууллагуудын өөрийн үнэлгээ нь бодит үр нөлөө гэхээс илүүтэй процесс төдий үйлдэлд тулгуурлан тогтоогдож байгаа нь хөндлөнгийн үнэлгээтэй зөрчилдөх эрх зүйн эрсдэлийг үүсгэж байна.

Аудитын явцад илэрсэн асуудлуудыг ДАМПОУС-ийн 2410 стандартын шаардлагын дагуу "шалгуур, бодит байдал, шалтгаан, үр дагавар, зөвлөмж" гэсэн бүтцэд оруулан, ноцтой байдлын зэрэглэлээр (Өндөр / Дунд / Бага) ангилан 8 үндсэн илрүүлэлт болгон нэгтгэв.

4.1. Илрүүлэлтийн ерөнхий ангилал

№	Илрүүлэлтийн нэр	Ноцтой байдал	Хариуцах нэгж
1	Тооцооллын аргачлалын системийн шинжтэй давтагдсан алдаа	ӨНДӨР	ХШҮХ
2	25 байгууллагын 14-т нь үнэлгээний дүн бодит гүйцэтгэлээс зөрүүтэй гарсан (2024 он)	ӨНДӨР	ХШҮХ
3	2025 оны 5-р бодлогын шалгуур 100% байгууллагад үнэлэгдээгүй	ӨНДӨР	ХШҮХ
4	Хүнс, ХАА-н газрын 6.4 онооны оруулалтын алдаа (тооцооллын систем дэх логик хяналт байхгүй)	ДУНД	ХШҮХ, IT
5	Статистикийн хэлтэс 2024, 2025 онд тасралтгүй хамгийн их зөрүүтэй (давтагдсан зөрчил)	ӨНДӨР	Статистикийн хэлтэс, ХШҮХ
6	Аймгийн А/458 захирамж нь Засгийн газрын 2025 оны 43 дугаар тогтоолд нийцэхгүй (эрх зүйн хийдэл)	ӨНДӨР	Аймгийн ЗД, ХЭЗХ, ХШҮХ
7	Е-Тайлан болон үнэлгээний программд оролтын логик шүүлтүүр байхгүй	ДУНД	ХШҮХ, IT
8	Санхүүжилт 100% ашиглагдсан боловч бодит хэрэгжилт 50%-тай үр ашиггүй зарцуулалт	ДУНД	Холбогдох байгууллагууд

4.2. Илрүүлэлт бүрийн нарийвчилсан тайлбар

Илрүүлэлт 4.2.1: Тооцооллын аргачлалын системийн шинжтэй давтагдсан алдаа	
Ноцтой байдлын зэрэглэл	ӨНДӨР

Шалгуур / байх ёстой нөхцөл	Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний үйл ажиллагаа нь шударга, бодитой, нотлогдохуйц байх ёстой. Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтийн дунджийг үр дүн тус бүрээр тооцох, хоосон нүдийг 0 оноо гэж тооцон нийт үзүүлэлтийн тоонд хувааж дунджийг гаргах зарчмыг баримтлах ёстой (Жишээ: (5+0+0+0+0)÷5 = 1.0).
Бодит байдал	Аудитын шалгалтаар олон байгууллагад бодлогын баримт бичгийн шалгуур үзүүлэлтийн хоосон нүдийг 0 оноогоор тооцоогүй, нэгэн зэрэг ижил шинжтэй алдаа давтагдсан нь тогтоогдов. Хоосон нүдийг тоолохгүй орхиж зөвхөн үнэлэгдсэн тоонд хуваан дунджийг гаргаснаар үнэлгээ бодит байдлаас 5 дахин хүртэл хэтэрч гарсан байна. Жишээлбэл, Статистикийн хэлтэс нь 1, 2, 4, 5 дугаар шалгуур хоосон байхад 91.5 оноо авсан нь аудитын тулгалтаар 32.1 оноо болж буурч, +59.47 онооны зөрүү илэрсэн.
Шалтгаан	Аргачлалын боловсруулалтын сул тал – Үнэлгээний аргачлалыг боловсруулахдаа тооцооллын логик алдааг (хоосон нүдний нөлөөлөл) урьдчилан тооцож, туршиж үзээгүй. Техникийн шүүлтүүр байхгүй – "Е-Тайлан" болон үнэлгээний программд хоосон нүдийг автоматаар 0 гэж тооцох эсвэл алдаатай мэдээллийг хязгаарлах техникийн тохиргоо суулгаагүй.
Үр дагавар	Удирдлагын ташаа мэдээлэл – Үнэлгээний дүн бодит бус өндөр гарсан нь удирдлагыг бодит мэдээллээр хангахад сөргөөр нөлөөлж, үйл ажиллагааг "бүрэн хэвийн" гэж дүгнэх эрсдэлийг дагуулсан. Сахилга бат сулрах – Бодит хэрэгжилтэд суурилаагүй үнэлгээ нь төрийн байгууллагуудын гүйцэтгэлийн сахилга батыг сулруулах нөхцөлийг бүрдүүлсэн. Санхүүгийн эрсдэл – Үнэлгээний оноо нь албан хаагчдын үр дүнгийн урамшуулалтай шууд хамааралтай тул төсвийн хөрөнгө үр ашиггүй зарцуулагдах эрсдэлтэй.
Зөвлөмж	Тооцооллын аргачлалыг үнэлгээний программын Excel загвар бүрт "Хоосон нүд = 0 оноо" автомат томьёолол суулгах замаар бүхэлд нь зөв болгох. Үнэлгээний оноо нь огцом зөрүүтэй гарсан байгууллагуудын тооцооллыг зөв аргачлалын дагуу 7 хоногийн дотор дахин гаргаж, нэгдсэн дүнг шинэчлэх. ХШҮХ-ийн мэргэжилтнүүдэд аргачлалын хэрэглээний сургалт явуулах.

Илрүүлэлт 4.2.2: 25 байгууллагын 14 (56%)-т нь үнэлгээний дүн бодит гүйцэтгэлээс зөрүүтэй гарсан (2024 он)	
Ноцтой байдлын зэрэглэл	**ӨНДӨР**
Шалгуур / байх ёстой нөхцөл	Аргачлалын нийцэл: Бодлогын баримт бичгийн хэрэгжилтийн дунджийг үр дүн тус бүрээр тооцох ёстой. Тооцооллын зарчим: Хоосон нүдийг 0 оноотой тэнцүүлэн тооцох. ХШҮ-ний үндсэн

	зарчим: Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний үйл ажиллагаа нь шударга, бодитой, нотлогдохуйц байх ёстой.
Бодит байдал	Шинжилсэн 25 байгууллагын 14-т нь үнэлгээний дүн бодит гүйцэтгэлтэй нийцээгүй зөрүү гарсан. Статистикийн хэлтсийн 1, 2, 4, 5 дугаар шалгуур үзүүлэлтүүд хоосон байхад 91.5 оноо авсан нь аудитын тулгалтаар 32.1 оноо болж буурч, +59.47 онооны зөрүү илэрсэн. Стандарт хэмжил зүйн хэлтэс +50.91, Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар +39.29, Газар зохион байгуулалт, геодези, зураг зүйн газар +21.43 онооны зөрүүтэйгээр бодит байдлаас өндөр үнэлэгдсэн. Нийт хуримтлагдсан зөрүү +292.19 оноо, дунджаар байгууллага тус бүрд +20.9 оноогоор хиймлээр өссөн.
Шалтгаан	Хяналтын сул тогтолцоо: ХШҮХ нь тухайн байгууллагын ирүүлсэн тайлангийн агуулга, үнэн зөв байдалд чанарын дүн шинжилгээ хийлгүйгээр шууд баталгаажуулсан. Шүүлтүүргүй үнэлгээ: Байгууллагууд тайлангаа хэрхэн бичсэнээс үл хамааран өөрийн үнэлгээгээр үнэлэгдсэн. Аргачлалын хэрэгжилт: 2024 оны үнэлгээний аргачлал байгууллагуудад жигд, нэгдмэл байдлаар хэрэгжээгүй.
Үр дагавар	Шийдвэр гаргалтад сөргөөр нөлөөлөх – "Ажил сайн" гэсэн төөрөгдөл үүсгэх. Гүйцэтгэлийн сахилга бат суларсан. Санхүүгийн үр ашиггүй байдал – Үнэлгээний оноо нь албан хаагчдын үр дүнгийн урамшуулалтай шууд хамааралтай тул төсвийн хөрөнгө үндэслэлгүй зарцуулагдах эрсдэлтэй.
Зөвлөмж	Үнэлгээний оноо нь огцом зөрүүтэй гарсан байгууллагуудын (Статистикийн хэлтэс гэх мэт) үнэлгээг зөв аргачлалын дагуу дахин тооцож, нэгдсэн дүнг шинэчилж танилцуулах. Ирүүлсэн тайланг баталгаажуулахын өмнө тооцооллын болон логик алдааг шалгах "чанарын хяналтын" үе шатыг ХШҮХ-ийн үйл ажиллагаанд нэвтрүүлэх.

Илрүүлэлт 4.2.3: Шалгуур үзүүлэлтийг бүрэн биелүүлэлгүйгээр өндөр дүн авсан байгууллагууд	
Ноцтой байдлын зэрэглэл	**ӨНДӨР**
Шалгуур / байх ёстой нөхцөл	Гүйцэтгэлийн удирдлага: Төрийн албан хаагчийн үйл ажиллагааны үр дүн, мэргэшлийн түвшинг үнэлэхдээ бодит гүйцэтгэл, үр дүнд суурилах ёстой. Шударга байх зарчим: Шагнал, урамшуулал, албан тушаал дэвшүүлэх асуудал нь үнэн зөв, нотлох баримтаар баталгаажсан үнэлгээний дүнд үндэслэх шаардлагатай. Төсвийн зарцуулалт: Үр дүнгийн урамшуулал болон бусад санхүүгийн дэмжлэгийг зөвхөн төлөвлөсөн зорилтоо бүрэн биелүүлсэн тохиолдолд олгох ёстой.

Бодит байдал	Шинжилсэн 25 байгууллагын 14-т нь үнэлгээний дүн бодит гүйцэтгэлээс зөрүүтэй гарсан. Статистикийн хэлтэс, Стандарт хэмжил зүйн хэлтэс зэрэг байгууллагууд шалгуур үзүүлэлтийг хоосон орхисон атлаа 90-ээс дээш оноотой буюу "Үр дүнтэй" гэж үнэлэгдсэн. Аудитын тулгалтаар бодит оноо нь 30-50 орчим байх ёстой байгууллагууд механик тооцооллын алдааны улмаас өндөр үнэлгээ авчээ.
Шалтгаан	Аргачлалын алдаа – Үнэлгээний тооцооллын загвар нь хоосон нүдийг 0 гэж тооцоогүйгээс оноо бодит бусаар өссөн. Чанарын хяналтгүй баталгаажуулалт – ХШҮХ нь байгууллагуудын ирүүлсэн тайлангийн агуулга, нотлох баримтыг нягтлалгүйгээр шууд баталгаажуулсан. Субьектив үнэлгээ – Бодит хэрэгжилтэд бус, зөвхөн бичвэр тайланд тулгуурлан үнэлгээ өгсөн.
Үр дагавар	Хүний нөөцийн буруу шийдвэр – Бодит үр дүн гаргаагүй албан хаагч, удирдлагууд шагнал, урамшуулал авах эсвэл албан тушаал дэвших үндэслэлгүй давуу байдал үүснэ. Байгууллагын соёл, идэвх зүтгэл – Ажлаа бодитой гүйцэтгэсэн ба гүйцэтгээгүй байгууллагуудын үнэлгээ ижил түвшинд гарах нь ажилтнуудын идэвх зүтгэл, шударга өрсөлдөөнийг сулруулна. Төсвийн үр ашиггүй зарцуулалт – Биелүүлээгүй ажилд үр дүнгийн урамшуулал олгосноор улсын төсөвт хохирол учрах эрсдэлтэй.
Зөвлөмж	Шийдвэрийг түдгэлзүүлэх: Бодит бус үнэлгээнд үндэслэн шагнал, урамшуулал олгох асуудлыг үнэлгээний дүн зөв болох хүртэл түдгэлзүүлэх эсвэл дахин хянах. Хариуцлагын тогтолцоо: Тайлангаа санаатай эсвэл санамсаргүй буруу мэдүүлсэн, үнэлгээг үндэслэлгүй өсгөсөн албан тушаалтнуудад Төрийн албаны хуулийн дагуу хариуцлага тооцох. 2024 оны үнэлгээгээр өндөр оноо авсан байгууллагуудын гүйцэтгэлийг нотлох баримттай дахин тулгаж, бодит оноог тогтоох.

Илрүүлэлт 4.2.4: 2025 оны 5-р бодлогын шалгуур үзүүлэлт 24 байгууллагын 100%-д үнэлэгдээгүй	
Ноцтой байдлын зэрэглэл	**ӨНДӨР**
Шалгуур / байх ёстой нөхцөл	Нэгдмэл байдал: Үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт бүр тодорхой эзэн холбогдогчтой, тайлагнах аргачлал нь ойлгомжтой байх ёстой. Хариуцлагын тогтолцоо: Төрийн байгууллагууд өөрт хамааралтай бодлогын зорилт, шалгуур үзүүлэлт бүрээр хариуцлага хүлээж, гүйцэтгэлийг нотлох баримтаар баталгаажуулах ёстой. Үнэлгээний үнэн зөв байдал: Хоосон орхисон эсвэл хэрэгжүүлээгүй шалгуурыг 0 оноогоор тооцож, нийт гүйцэтгэлийн хувийг бодитой гаргах ёстой.

Бодит байдал	Нийт шинжилсэн 24 байгууллагуудын 5 дугаар шалгуур үзүүлэлтийн гүйцэтгэл 0 хувьтай буюу огт бөглөгдөөгүй байна. Байгууллагууд "манайд хамааралгүй" гэсэн байдлаар шалгуурыг хоосон орхисон боловч үнэлгээний систем нь үүнийг 0 оноогоор тооцолгүй, нийт дунджаас хасч тооцсоноор байгууллагуудын дүн бодит бусаар өссөн. Энэхүү алдаа нь 2025 оны хагас болон бүтэн жилийн гүйцэтгэлийн үнэлгээний нэгдсэн дүнд шууд нөлөөлж, бодит байдлыг гуйвуулсан.
Шалтгаан	Аргачлалын ойлгомжгүй байдал – 5 дугаар шалгуур үзүүлэлтийн утга, агуулга, түүнийг хэрхэн тайлагнах талаарх арга зүйн заавар чилгээ дутагдалтай байсан. Хяналтын сул тогтолцоо – ХШҮХ нь бүх байгууллага ижил үзүүлэлтийг хоосон орхиж байхад тухайн шалтгааныг тодруулж, засаж сайжруулах арга хэмжээ аваагүй.
Үр дагавар	Үнэлгээний үнэ цэнэ алдагдах – Үнэлгээний дүн бодит гүйцэтгэлийг илэрхийлж чадахгүй болсноор ХШҮ-ний үндсэн зорилго алдагдана. Хариуцлагын сулрал – Тодорхой шалгуур үзүүлэлтүүдийг хэрэгжүүлэхгүй орхиж болдог гэсэн буруу жишиг тогтож, төрийн албаны сахилга бат суларна.
Зөвлөмж	5-р шалгуурыг үнэлэх зааварчилгааг тодорхой болгож, дутуу мэдүүлсэн тайланг хүлээн авахаас татгалзах. 2025 оны нийт дүнг гаргахдаа энэхүү системийн алдааг засч, бодит гүйцэтгэлд суурилсан үнэлгээг дахин тооцож танилцуулах.

Илрүүлэлт 4.2.5: Хүнс, хөдөө аж ахуйн газрын 6.4 онооны оруулалтын алдаа	
Ноцтой байдлын зэрэглэл	**ДУНД**
Шалгуур / байх ёстой нөхцөл	Мэдээллийн үнэн зөв байдал: Үнэлгээний системд оруулж буй тоон болон чанарын мэдээлэл нь нотлох баримтад суурилсан, алдаагүй байх ёстой. Системийн хяналт: Мэдээлэл оруулах явцад логик алдаа, хоосон нүд болон зөрүүтэй мэдээллийг хянах автомат шүүлтүүр ажилладаг байх шаардлагатай. Аргачлалын нийцэл: Засгийн газрын тогтоолоор батлагдсан үнэлгээний журмын дагуу тооцооллыг үнэн зөв хийх ёстой.
Бодит байдал	Хүнс, хөдөө аж ахуйн газрын өөрийн үнэлгээ болон аудитын тулгалтын хооронд +39.29 онооны зөрүү гарсан. Тайлагнал нь системийн зөвшөөрсөн дээд (5.0) хязгаараас давсан 6.4 оноо орсон нь оролтын логик хяналт байхгүй болохыг харуулсан.
Шалтгаан	Хяналтын сул тогтолцоо – ХШҮХ нь байгууллагуудын оруулсан мэдээллийг чанарын түвшинд хяналгүйгээр шууд баталгаажуулсан. Программын хяналт байхгүй – Үнэлгээний

	программд 0-5-ийн интервалаас гадуур оноо оруулах боломжийг хязгаарлах автомат шүүлтүүр суулгаагүй.
Үр дагавар	Итгэлцэл буурах – Үнэлгээний дүн зөрүүтэй гарах нь төрийн байгууллагуудын тайлагналын тогтолцоонд эргэлзээ төрүүлж, үнэлгээний ач холбогдлыг бууруулна. Буруу шийдвэр гаргалт – Алдаатай оноонд үндэслэн санхүүжилт олгох, шагнал урамшуулал олгох нь төсвийн үр ашиггүй зардлыг нэмэгдүүлнэ.
Зөвлөмж)	Хяналтын үе шат тогтоох: Тайланг баталгаажуулахын өмнө ХШҮХ-ийн мэргэжилтнүүд мэдээллийн логик уялдааг заавал шалгадаг зарчмыг мөрдлөг болгох. Е-Тайлан болон үнэлгээний программд оноо оруулах хязгаарын (0-5) автомат шүүлтүүр нэвтрүүлэх.

Илрүүлэлт 4.2.6: Статистикийн хэлтэс 2024-2025 онд тасралтгүй хамгийн их зөрүүтэй (давтагдсан зөрчил)	
Ноцтой байдлын зэрэглэл	**ӨНДӨР**
Шалгуур / байх ёстой нөхцөл	Нэгдмэл аргачлал: Үнэлгээний аргачлалыг жил бүр тогтвортой, нэгдмэл байдлаар мөрдөж тайлагнах ёстой. Тооцооллын үнэн зөв байдал: Хоосон нүдийг 0 оноотой тэнцүүлэн тооцоолж, нийт шалгуур үзүүлэлтийн тоонд хуваж дунджийг бодитой гаргах шаардлагатай. Өмнөх аудитын зөвлөмжийг хэрэгжүүлэх үүрэгтэй.
Бодит байдал	2024 оны хувьд: Статистикийн хэлтэс 1, 2, 4, 5 дугаар шалгуур үзүүлэлт хоосон байхад 91.5 оноо авсан нь аудитын тулгалтаар 32.1 оноо болж буурч, +59.47 онооны зөрүү илэрсэн. 2025 оны хувьд: Тус хэлтсийн өөрийн үнэлгээ болон аудитын дүнгийн хооронд +6.1 нэгжийн зөрүү гарсан нь бусад байгууллагуудтай харьцуулахад өндөр хэвээр байгаа бөгөөд хоёр жил дараалан хамгийн их зөрүүтэй байгууллагаар тогтоогдов.
Шалтгаан	Арга зүйн мэдлэг дутмаг – Тус хэлтсийн ХШҮ хариуцсан мэргэжилтэн үнэлгээний аргачлал, тооцооллын зарчмыг бүрэн эзэмшээгүй. Дотоод хяналтын сул тал – Тус хэлтсийн удирдлага ирүүлж буй тайлангийн бодит байдал болон онооны тооцоололд дотоод хяналт тавиагүй. Давтагдсан алдаа – Өмнөх оны аудитын зөвлөмжийг хэрэгжүүлээгүй буюу үнэлгээний систем дэх алдааг засах арга хэмжээ аваагүй.
Үр дагавар	Үнэлгээний ач холбогдол алдагдах – Жил дараалан бодит бус өндөр үнэлгээ авснаар тус байгууллагын бодит гүйцэтгэлийг үнэлэх боломжгүй болсон. Удирдлагын буруу шийдвэр – Алдаатай үнэлгээнд үндэслэн албан хаагчдад шагнал, урамшуулал олгох нь төсвийн үр ашиггүй зардлыг үүсгэж байна. Нэр хүндийн эрсдэл – Аудитаар тогтмол "хамгийн их зөрүүтэй"

	гэж дүгнэгдэх нь байгууллагын тайлагналын хариуцлагад сөргөөр нөлөөлнө.
Зөвлөмж	Арга зүйн тусгайлсан зөвлөгөө: ХШҮХ-ээс Статистикийн хэлтэст үнэлгээний аргачлалыг хэрхэн хэрэглэх, тооцооллыг хэрхэн зөв хийх талаар тусгайлсан арга зүйн зөвлөгөө өгч, алдааг засуулах. Тус хэлтсийн ХШҮ хариуцсан мэргэжилтэнд аргачлалын сертификатжуулсан сургалт явуулах. Дараагийн үнэлгээний хугацаанд давтан хяналт хийж, ахицын төлөв байдлыг тогтмол үнэлэх.

Илрүүлэлт 4.2.7: А/458 захирамж нь Засгийн газрын 2025 оны 43 дугаар тогтоолд нийцэхгүй (эрх зүйн хийдэл)	
Ноцтой байдлын зэрэглэл	**ӨНДӨР**
Шалгуур / байх ёстой нөхцөл	Засгийн газрын 2025 оны 43 дугаар тогтоолоор батлагдсан "Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх журам" нь үндэсний хэмжээнд бөгөөд орон нутгийн дотоод эрх зүйн актуудтай давуу хүчин чадалтай. Орон нутгийн журмыг дээд шатны эрх зүйн актын шинэчлэлд нийцүүлэн тогтмол шинэчлэх ёстой.
Бодит байдал	Аймгийн Засаг даргын 2017 оны А/458 дугаар захирамжаар батлагдсан "Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх журам" нь Засгийн газрын 2025 оны 43 дугаар тогтоолоор батлагдсан шинэ үнэлгээний аргачлалд нийцээгүй хэвээр мөрдөгдөж байна. Хүчин төгөлдөр бус журмаар сумд болон агентлагуудын үйл ажиллагааг үнэлэх, хариуцлага тооцох нь эрх зүйн үндэслэлгүй болж байна. Уг журам нь үйл явцаас илүү үр дүнг чухалчилдаг хяналтын шинэ стандарт, аргачлалыг тусгаагүйгээс шалтгаалан байгууллагуудын бодит гүйцэтгэлийг үнэн зөв тогтооход арга зүйн хүндрэл үүсгэсэн.
Шалтгаан	Дотоод хяналтын сул тал – Аймгийн ЗДТГ-ын Хууль, эрх зүйн хэлтэс болон Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний нэгжийн уялдаа холбоо хангалтгүй байснаас дээд шатны эрх зүйн актын нийцлийн шинжилгээ орхигдсон. Захирамж шинэчлэх журам нь хугацаа алдсан.
Үр дагавар	Эрх зүйн эрсдэл – Хүчин төгөлдөр бус журмаар хийсэн үнэлгээний дүгнэлтэд үндэслэн гаргасан шийдвэр (хариуцлага тооцох, шагнал олгох гэх мэт) нь захиргааны буюу шүүхийн журмаар сорилтод өртөх эрсдэлтэй. Аргачлалын зөрчил – Шинэ зарчим ("үр дүнд суурилсан")-ыг хэрэгжүүлэх боломжгүй, хуучин процесс төдий хяналт хадгалагдсан.
Зөвлөмж	Аймгийн Засаг даргын 2017 оны А/458 дугаар захирамжийг хүчингүй болгох асуудлыг яаралтай хэлэлцэж, Засгийн газрын 2025 оны 43 дугаар тогтоолоор батлагдсан "Хяналт-шинжилгээ,

	үнэлгээ хийх журам"-д бүрэн нийцсэн шинэчилсэн захирамжийг батлан мөрдүүлэх. Шинэчилсэн захирамжийг боловсруулахад Хууль, эрх зүйн хэлтэс ба ХШҮХ-ийг хамтарсан ажлын хэсгээр томилох.

Илрүүлэлт 4.2.8: Үнэлгээний программ, Е-Тайлан системд оролтын логик шүүлтүүр байхгүй	
Ноцтой байдлын зэрэглэл	**ДУНД**
Шалгуур / байх ёстой нөхцөл	Засгийн газрын тогтоол болон батлагдсан үнэлгээний аргачлалын дагуу "хоосон нүд = 0 оноо" байх ёстой. Батлагдсан стратегийн болон үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний бүх шалгуур үзүүлэлт бүрэн үнэлэгдэх ёстой. Нийт байгууллагуудын гүйцэтгэлийн нэгдсэн дүн тодорхой, эрэмбэ дараалалтай гарах ёстой. Үнэлгээний мэдээлэл нь анхан шатны баримт болон бодит тоо баримтад тулгуурласан, алдаагүй байх ёстой.
Бодит байдал	Гүйцэтгэлийн сахилга бат: 2025 онд үнэлэгдэх байгууллагуудын 100% нь 5-р шалгуурыг үнэлэхгүй орхисон. Техникийн алдаа: Зарим байгууллагын (Гаалийн алба гэх мэт) нийт дүн огт тооцоологдоогүй эсвэл хэсэгчлэн орхигдсон. Хүний хүчин зүйл: 6.4 нэгжийн хэтрэлттэй оруулалтын алдаа тогтоогдсон. Е-Тайлан болон үнэлгээний программд оролтын мэдээллийг нотлох баримттай тулгах, тооцооллын алдааг хязгаарлах техникийн шүүлтүүр суулгаагүй байна.
Шалтгаан	Үнэлгээний систем болон Excel томьёоллын техникийн тохиргоо алдаатай, хяналт сул. Байгууллагуудад арга зүйн зөвлөгөө дутмаг, шалгуурын ач холбогдлыг дутуу үнэлсэн. Мэдээлэл оруулалтын хяналт сул, нэгдсэн дүн гаргах үеийн шалгалт хангалтгүй.
Үр дагавар	Үнэлгээний дүн хиймлээр өсөж (зарим тохиолдолд 5 дахин), бодит гүйцэтгэл гажуудсан. Төлөвлөгөөний тодорхой хэсэг хяналтаас гадуур үлдэж, үнэлгээ дутуу дулимаг хийгдсэн. Байгууллагын ажлын үр дүнг тодорхойлох боломжгүй болж, урамшуулал, хариуцлагын тогтолцоо алдагдах. Үнэлгээний дүн үндэслэлгүйгээр өөрчлөгдөж, аудитын шалгалтаар "итгэл үзүүлэх боломжгүй" гэж дүгнэгдэх.
Зөвлөмж	5-р шалгуурыг үнэлэх зааварчилгааг тодорхой болгож, дутуу мэдүүлсэн тайланг хүлээн авахаас татгалзах. Үнэлгээний программ болон Excel шат бүрд "хоосон нүд = 0" байх автомат шүүлтүүр, томьёог нэвтрүүлэх. Оруулалтын шүүлтүүр нэвтрүүлэх: 0-5-аас гадуур оноо оруулахыг технологийн түвшинд хаах. Давхар шалгалтын тогтолцоо: мэргэжилтэн →

	ахлах мэргэжилтэн → удирдлага гэсэн гурван шатны баталгаажуулалт.

5. ДҮГНЭЛТ

Аудитын явцад цуглуулсан баримт нотолгоо, харьцуулалт, хяналт-шинжилгээний үр дүнд үндэслэн Сэлэнгэ аймгийн ЗДТГ-ын Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний хэлтсийн 2024-2025 оны үйл ажиллагаанд дараах ерөнхий дүгнэлтийг гаргаж байна.

5.1. Эерэг талууд

- Хэлтсийн үйл ажиллагаа орон тооны хувьд (5 хүний бүрэлдэхүүн) тогтвортой хангагдсан, чиг үүргийн хүрээгээ үндсэндээ ажиглаж байна.
- 2024-2025 оны хооронд үнэлгээний нэгдсэн дүнгийн чанар сайжирч, хамгийн их зөрүү +59.47-аас +6.1 болж буурсан, нийт хуримтлагдсан зөрүү +292.19-өөс ±~30 орчим болж буурсан нь арга зүйн ахицыг харуулж байна.
- Архив, албан хэрэг хөтлөлт, мэдээллийн аюулгүй байдал, цахим шилжилтийн үйл ажиллагаа стандартын хүрээнд хэрэгжсэн.
- Сумдын анхны үнэлгээ 2025 онд аудитын дүнтэй ихэнх тохиолдолд бүрэн нийцсэн (16 сум 0.00 зөрүүтэй).

5.2. Сайжруулах шаардлагатай гол асуудал

- Тооцооллын аргачлалын системийн алдаа: Хоосон нүдийг 0 оноогоор тооцох зарчим хэрэгжихгүй байгаагаас үнэлгээний дүн бодит байдлаас 5 дахин хүртэл хэтэрч гарсан.
- Эрх зүйн хийдэл: А/458 захирамж нь Засгийн газрын 2025 оны 43 дугаар тогтоолтой нийцэхгүй хэвээр мөрдөгдөж байгаа нь үнэлгээний эрх зүйн үндсийг сулруулж байна.
- 5-р бодлогын шалгуурын системийн алдаа: 2025 онд үнэлэгдсэн 24 байгууллагын 100% нь уг шалгуурыг үнэлэхгүй орхисон нь арга зүйн зааварчилгаа, хариуцлагын тогтолцоо бүрдээгүйг харуулж байна.
- Программын логик хяналт байхгүй: Е-Тайлан болон үнэлгээний программд оролтын алдаа (6.4 онооны хэтрэлт), хоосон нүдний автомат тооцоолол хэрэгжээгүйгээс мэдээллийн чанар алдагдсан.
- Давтагдсан зөрчил: Статистикийн хэлтэс 2024, 2025 онд тасралтгүй хамгийн их зөрүүтэй гарсан нь өмнөх жилийн зөвлөмжийг хэрэгжүүлээгүйг илтгэж байна.

5.3. Аудитын ерөнхий дүгнэлт

Дүгнэлтийн төрөл	Дүгнэлтийн тайлбар
САЙЖРУУЛАХ ШААРДЛАГАТАЙ	Дотоод аудитын дүгнэлтийн 4 түвшний ангиллын дагуу 3-р түвшин буюу "Сайжруулах шаардлагатай (Давтамжтай зөрчилтэй)" гэж дүгнэв.

Дүгнэлтийн төрөл	Дүгнэлтийн тайлбар
	Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний хэлтсийн үйл ажиллагаа тогтвортой хэрэгжиж байгаа хэдий ч аргачлал, тооцоолол, эрх зүйн орчны хийдэл, программын логик хяналт зэрэгт системийн шинжтэй давтагдсан зөрчил байгаа тул эрх зүйн шинэчлэл, нотлох баримтад суурилсан үнэлгээний тогтолцоог бэхжүүлэх замаар гүйцэтгэлийн удирдлагын үр нөлөөг улам бүр бататгах шаардлагатай.

6. ЗӨВЛӨМЖ

Дотоод аудитын илрүүлэлт, дүгнэлтэд үндэслэн илрүүлсэн асуудал, дутагдлыг арилгах, бодлогын хэрэгжилтийн үр нөлөө, байгууллагын удирдлага, хяналтын тогтолцоог сайжруулах зорилгоор дараах дөрвөн чиглэлээр зөвлөмжийг хүргүүлж байна.

6.1. Эрх зүйн орчны шинэчлэл

- Аймгийн Засаг даргын 2017 оны А/458 дугаар захирамжийг хүчингүй болгох асуудлыг яаралтай хэлэлцэж, Засгийн газрын 2025 оны 43 дугаар тогтоолоор батлагдсан "Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх журам"-д бүрэн нийцсэн шинэчилсэн захирамжийг батлан мөрдүүлэх.
- Шинэчилсэн захирамжийн төслийг боловсруулахдаа Хууль, эрх зүйн хэлтэс, ХШҮХ, дотоод аудитын нэгжийн төлөөлөл бүхий ажлын хэсэг байгуулах.

6.2. 5-р шалгуурын системийн зөрчлийг шийдвэрлэх

- 24 байгууллагад 5-р шалгуур яагаад үнэлэгдэхгүй байгаа шалтгааныг тодруулах.
- Шалгуурын агуулга, хэрэгжилтийн шаардлагыг байгууллагуудад дахин тайлбарлан мэдэгдэх.
- 5-р шалгуурыг заавал бөглөх болгож, хоосон ирүүлсэн тайланг хүлээн авахаас татгалзах журмыг тогтоох.
- Ирэх үнэлгээнд уг шалгуурын гүйцэтгэлийн зааврыг тодруулж, аргачлалд тусгах.

6.3. Аргачлал, сайжруулалт

- "Хоосон нүд = 0 оноо" гэж тооцох заалтыг журамд тодорхой нэмэх.
- Е-Тайлан, Excel загварт оролтын шүүлтүүр нэвтрүүлэх: 0-5-аас гадуур оноо оруулахыг технологийн түвшинд хаах.
- Тооцооллын автоматжуулсан Excel загварыг бүх шатанд ашиглах: хоосон нүдийг автоматаар 0 оноогоор тооцох.
- Давхар шалгалтын тогтолцоо нэвтрүүлэх: мэргэжилтэн → ахлах мэргэжилтэн → удирдлагын гурван шатны баталгаажуулалт.

6.4. Чадавхжуулах ба онцгой анхаарал

- Сумд, агентлагуудын ХШҮ хариуцсан мэргэжилтнүүдэд үнэлгээний аргачлал, нотлох баримт бүрдүүлэх талаар арга зүйн зөвлөгөө, сертификатжуулсан сургалт зохион байгуулах.
- ХШҮХ-ийн дотоод чанарын хяналтын үе шат тогтоох (Quality Assurance and Improvement Programme – QAIP).

Аудитаар өгсөн зөвлөмжийн биелэлтийг 2026 оны 12 дугаар сарын 25 -ны өдрийн дотор нотлох баримтын хамт Сэлэнгэ аймгийн Санхүүгийн хяналт, дотоод аудитын газарт ирүүлнэ үү.

ТАЙЛАН БЭЛТГЭСЭН:
ДОТООД АУДИТОР Д.ВАНЧИГМАА

ТАЙЛАН ХЯНАСАН:
САНХҮҮГИЙН ХЯНАЛТ, ДОТООД АУДИТЫН
ГАЗРЫН ДАРГА Т.ОДСҮРЭН

ТАНИЛЦСАН:
ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗРЫН
ХЯНАЛТ-ШИНЖИЛГЭЭ, ҮНЭЛГЭЭНИЙ
ХЭЛТСИЙН ДАРГА Л.ТӨГӨЛДӨР